

# Vestmannen

Nr.4

Bergen, 20. mai 1998

14. årgang

## Grunnkurs i høgnorsk målreising!

Hovudemne: målsoga, rettskriving, nasjonalt målsyn, normaltalemål

Dagane 5. til 7. juni bør all medviten målungdom notera seg. Heile denne helgi skal målfolket nytta på å sökja attende til røtene i den klassiske målreisingstradisjonen. Attende til Ivar Aasens mål. Attende til Ivar Aasens målsyn. Attende til Ivar Aasens heimetrakter. I Volda på Sunnmøre er det første gongen sidan 1938 duka for grunnkurs i høgnorsk målreising. Tilskiparar er det lokale målungdomslaget i samarbeid med Ivar Aasen-sambandet. Kurset er ope for alle i alderen 14 til 30 år.

På 50-talet vart høgnorsk kjempa ne stempla som reaksjonære og hauggamle, mosegrodde, standande med foten i gravi og dilit. Ungdomen vilde hava moderne samnorsk, heitte det. I dag ser det heile ut til å vera snudd på ronga. Samnorsktihengjarane er sjølv å å verta "arkaiske" og høgnorskordet er noko ungdomen grip tak i med frygd. Kurset i Volda er utslag av at det no vert reist ein ny og sterk høgnorsk opposisjon i målrørsla.

– Me hev sét oss leide av å vera det einaste målungdomslaget på Sunnmøre, seger Kay Morten Aarskog, stjore i Volda og Ørsta Målungdom. – Det er på tide at fleire fær upp augo for verdien av eit norskt språk. Målet er difor å samla so mange ungdomar som råd frå Sunnmøre og Noreg elles til desse dagane. So kanskje me i minsto kann få spaska i gang att dei tidlegare målungdomslagi i Ålesund, Ulsteinvik og på Stranda. Dessutan er det eit mål å få stabla på føtene att gamle Studentmållaget i Volda, som hev lege nede sidan 1987.

Hovudtema for kurset vert nasjonsbyggjing, det nasjonale målsynet og kampen mot "folkemållslina". Vidare skal me læra meir um kva det er som gjer Aasens klassiske landsmål til den beste sammemnaren for målføri og den beste utgangsstødi for eit normaltalemål. Innleidarar i desse emni vert

Vincent Eye Færavåg frå Stord, Terje Torgilstveit frå Bjørgvin og Arne Holmin frå Volda.

1998 minus 1938 er lik 60 års kamp for legalisering av Aasen-målet. Kva hev riksmaktene gjort med målet vårt på denne tidi, og kva fylgjor hev det fenge? Svar på dette skal Håvard Tangen frå Vestfold gjeva oss, og han lovar mange herlege godbitar når "smånorsk-soga" skal fôrast til torgs.

Når nedbrotet i målføri skal forklárist, hev "regionalisering" og "forenkling" vorte trekt fram som moglege årsaker. Lars Bjarne Marøy, formann i Vestlandske Mållag, hev laga sin eigen teori for kva som er med og skaper bokmålspresset. Han meiner dialekthane vert tynte av det han kallar "det norskdanske målidealet" som gjenom bokmålet si rådrike stoda vert slege fast både til skrift- og talemålsideal. Alternativet målfolk hev til å lata "utviklingi" gå sin gang, er difor at me gjer det mogelegt for folk å knyta målføringi si upp mot eit norskt ideal. Og då er det viktig at so mange som råd nyttar norskt mål i skrift og tale, meiner Lars Bjarne.

Dei som tykkjer dette lyder trøysamt, kann kontakta Olav Torheim, tlf. 70 07 84 87, eller meldia seg på til kontoret å Norsk Målungdom. Kr. 250 kostar det å vera med på kurset, som vonalegt vert ei storhending.

Med helsing VOLDA OG ØRSTA MÅLUNGDOM

Olav Torheim

Meld frå um ny tilskrift  
når du flytter!

Vestmannen  
6143 Fiskåbygd  
Tlf. 70 02 14 29

## Finsk og svensk i Finland

I *Hufvudstadbladet*, Helsingfors, stod det i mars 1998 ei melding som minner om stoda for nynorsk i Noreg, der ein skilde riksmålskrinsar vil ha det nasjonale målet nynorsk ut or skriftleg opplæring i vidaregåande skule. Slik hev det vore sidan nynorsken kom inn for gode 90 år sidan! Men i Finland er det umvendt, der er det tale um å halda ved lag eller minka på plassen for det svenske innrengjarmålet i skulen. Det heiter i umsetjing:

### Svenska Finlands folktинг:

*Studentsvensk bør vera obligatorisk Svenska Finlands folktинг krev at svensk skriftleg heretter øg vert verande eit obligatorisk emne. I ei utegn måndag peikar presidentskapet i Folketingenget på at framleggat um å gjera det andre innanlandske målet til valfag, kann føra til at tvomålsstoda i Finland vert uthola.*

*Ordskiftet um opplæring i svensk i dei finske skulane hev, meiner Folketingenget, skapa eit haldningsklima som er til skade for upplæringi.*

*– I denne stoda vert eksamensvitne-målet ein avgjerande garanti for at elevane hev tileigna seg upplæringi. Ein altfor stor valfridom i vidaregåande skule kann setja på spel viktige rettferdskrav, heiter det i utsegni. Folketingenget slår fast at millom anna handelen millom Finland og Sverige fører med seg auka trøng til kunnskap i svensk i Finland. Det er difor viktig at satsa på svensk i finska skular.*

## Ordtøkjet

Han skal grava djupt,  
som vil byggja høgt.

Etter Ivar Aasen

## I dette bladet

Kurs i Høgnorsk målreising 1, 2 og 3	
Finsk og svensk	1
Samstelt målreising i kjømdi	2
J. Krokvik: I utakt	3
Aasen-studiar	3.
Anne Gullestad	4
J. Krokvik: Aasens målsamlingar	4
Kjell Venås: Engelsk bok um Aasen	5
L. Jerald: Er målbarrieren broten	5
J. Schulze; Um Rollag-målet	6
J. Gjerdåker: George Mackay Brown	6
Gustav Indrebø: Valdsvedtaket	7
L. Jerald: Kvedarrøyst tagna	8
A. Horge: Baltisk tremasse	8
J. Krokvik: Olav Aarflot	9
J. Krokvik: Talatrostren 1997	9
A. Horge: Ole, Dole, Doffen	11
E. Lorch-Falch: Kor går det te?	12
Islandsk kyrkjelyd i Noreg	12
Two fyremæle til Jerald - av Nils	
Haukås og Ingi Toftatun	14
Eyvind A. Dalseth: Tre	15
Getsemene i Jølster - Astrup	16

Dessutan Ordtøkjet, Vestmannalaget, småmeldingar, Sagt, Telefonen, Garm d.y., Godt sagt, Sluttordet m.m.

## Plan for Grunnkurs i høgnorsk målreising i Volda

### 5.-7. juni 1998

Tek til 5/6 kl. 18 i Raudekrossbygget.  
Yvernatting på u-skulen på Øyra. Emne:  
målsoga, rettskriving, nasjonalt målsyn, normaltalemål.

1. *Kva er høgnorsk målreising?* Stutt innføring um upphavet for høgnorsken, dei mest kjende målsmennene for høgnorsksynet osb. Litteratur: Utdrag frå "Høgnorsk målreising" av Jostein Krokvik. Innleidar: Håvard G. Tangen.
2. *Dei tri pilarane som høgnorsksynet kviler på:*  
a) Sjølve målet (vokal- og klangrikdom, indre systematikk, grammatikalsk logikk).  
Litteratur: "Austlandsmål og vestlandsmål" og "Einskap i rettskriving" av Gustav Indrebø. Innleidar: Terje Torgilstveit.  
b) Det nasjonale målsynet. Litteratur: "Um idégrunnlaget for målreising" av Gustav Indrebø. Innleidar: Vincent Eye Færavåg.  
c) Kamp mot "folkemåslina"- "dialektlinia". Litteratur: Randen/Færavåg-ordskiftet? Innleidar: Vincent Eye Færavåg.

3. *Samnorsksgoga. Kva hev riksmaktene gjort med det offisielle nynorske målet?* Kva fylgjor fekk dei ulike rettskrivingsbrigdi for nynorsken?  
Litteratur: Utdrag frå "Mål og vanmæle". Innleidar: Håvard G. Tangen.

4. *Eit norskt målideal/normaltalemål.* Litteratur: Ymse tekster av Lars Bjarne Marøy. Innleidar: Lars Bjarne Marøy.

## Samstelt målreising i kjømdi?

I uppritet frå årsmøtet i Norsk språkråd fortalte Vestmannen um den frie samrøda i nynorskseksjonen etter at fagnemndi hadde drege attende det illgjetne framlegget sitt.

Fridtjov Sørbø, formannen i Akademi for det norske målet, Norsk Måldyrkingslag, streka under at uviljen mot det som vert kalla anbeheitelseordi ikkje er spildrande ny i norderlendsk målreising. Den store svenske diktaren og humanisten *Viktor Rydberg* (1828-1895) førde ein trottug strid mot mange av desse formene til bate for eit fast og reint svensk skriftmål.

Seinare fylgte målvitskapen etter. Stadnamn- og målføregranskaren Hjalmar Lindroth (1878-1947) meinte at dei mange lâneordi veikte målet og gjorde at den heimlege evna til ordlaaging gjekk or bruk. Han tykte elles at svensk skriftmål hadde "fôr många långsläpiga ord på -het i stället för äldre korta bildningar".

Viktor Rydberg var uppglødd for Ivar Aasen og skrev med varm samhug

mange utgreidinger um målsaki. Vinje høyrd til dei nordiske poetane som han lika best. Det var visseleg ikkje eit slumpehende at Rydberg bytte ut ordet reseminne med färdesminne i Dikter 1882.

I dag tykkjест dei nynorske målgruppene å vera samde um at samnorskplanen ligg i grus. Den nye stoda gjev gode vilkår for ei samstelt målreising. Alt i 60-åri vedgjekk den hardsette samnorskledaren Sigmund Skard at røynslone frå målstriden hadde vist at nynorsken "no ei tid etter kjem til å leggja stor vekt på den indre oppgåva". Det vilde med andre ord segja odling og dyrking av skriftmålet. I fjar sumar sa Alf Hellevik, ein av dei tråaste målbrigdarane siste mannsalderen, ende fram: "Tanken om samnorsk er død. Trur ikkje lenger vi kan få eitt skriftspråk".

Ei fredsam målreising er i dag ein fager draum. Difor er det um å gjera at framleggi frå fagnemndi vert lagde på hylla for godt.



## Ludv. Jerald 90 år

I høve av at Vestmanna-veteranen Ludv. Jerald rundar 90 år, vil Norsk Bokreidingslag selja bøkene hans for kr 90,- (+ sendekostnad) i april, mai og juni.

*Heimlandet dreg*, roman frå 1946, 2 stk. for kr 90,- (vanleg 130,-)  
*Grundtvig og folkehøgskulen i dag*, 1983, kr 90,- (vanleg 130,-)  
*Festskrift til Ludv. Jerald*, 1988, kr 90,- (vanleg 195,-)  
*Vestmannalaget 110 år* av Hannaas, Clausen, Jerald, 1979, kr 90,- (vanleg 200,-)

Send tinget beinveges til:

**Norsk Bokreidingslag**

Boks 684 – 5001 Bergen

Telefon 55 31 66 29 Faks. 55-320356

# Vestmannen

Vestmannen kjem med 10 nummer i året  
Bladpengar kr. 150,- for året  
Studentpris kr. 100,-

Kan tingast på poststader og frå  
Vestmannen, 6143 Fiskåbygd

Postgiro: 0802 4 25 63 92  
Bankgiro: 8401.21.43027

Utgjevar:  
Vestmannalaget,  
5000 Bergen  
Telefon 55 31 79 29 /55 16 37 32

Tilskrift for all post: Vestmannen, 6143 Fiskåbygd  
E-post: sambandet.home.ml.org

Bladstyrar:  
Jostein Krokvik  
6143 Fiskåbygd  
Telefon 70 02 14 29

Rekneskapsførar:  
Helge Liland  
Midgeilen 16  
5067 Store Milde

Prenta hjå:  
Nytrykk  
6143 Fiskåbygd  
Telefon 70 02 13 07



## Gåvor til Vestmannen

Toralv Bergwitz, Arendal, 50. Oddbjørg Nordanger, Seim, 50.Oddmund Hoel, Oslo 100. Are Eidissen, Andebu, 50. Anders Austefjord, Y Laksevåg, 50. Magne Myhren, Oslo, 150. Jørgen Tveiten, Lonevåg, 200. Einar Eintveit, Skånevik, 50.Jon Askeland, Bergen, 100.

I dette nummeret er samla gåvor på kr 800,-

Hjarteleg takk frå Vestmannen

## Høgnorskkurs på Sunnmøre

Som lesarane våre veit, vert det i tidi 5. til 7. juni skipa til grunnkurs i høgnorsk målreising i Volda. Det er det drivande Volda og Ørsta Målungsdomslag som stend for upptaket, med den tidlegare formannen Olav Torheim i brodden. Ivar Aasen-sambandet er med på tilskipingi – naturleg nok, sidan det ligg midt i leidi for Sambandet. Som det so slåande heiter i meldingi frå målungdomslaget, er det fyrste gongen sidan 1938 eit sovore kurs er tilskipa på Sunnmøre. Serleg verdt er det å merkja seg at ungdom er drivkrafti. Me som som er komne noko til års, hugsar godt at dei som heldt på aasentankane og høgnorsksynet vart kalla fossile, aldersveikte og snarleg utdøyande. For nokre år sidan då ungdomen vart norskradikal og bylgjone gjekk høgt, sa dei same kreftene det motsette, at dei som hevda høgnorsksynet no, dei var for unge! Kva restar av dei ein gong so sigersvisse målblandarane segjer i dag, er kanskje ukårt, men perspektivløysa synest te seg, og eit sprakande innlegg frå målungdomshald i Dag og Tid brukar ordi "gamalt grums frå bitre menn".

Me hev i det seinste bruka ordet *historisk* um det offentlege avskilet med målblandingslina i Stortingsmelding nr.13 frå Kulturdepartementet. Same ordet, *historisk*, kann brukast um det rjukande motstandet imot avnorskingsframlegget, og lagnaden til framlegget i språkrådet. Og *historisk* vart Noreg/Norge-framlegget frå språkrådet, der departementet sette foten ned for nynorsktradisjonen.

Ordet *historisk* vil me òg bruka um høgnorskkurset i Volda 1998. I 60 år hev sunnmørsmålet og sunnmøringane vore dregne fram til vitnemål *imot* Aasen og Aasen-målet. No reiser nett sunnmøringane seg for høgnorsken. Jau, det er historisk!

Vestmannen ynskjer tilskiparar og dei som er med lukka til med høgnorsk-samlingi!

Jostein Krokvik

## I utakt

Dei two upphavsmennene til det avnorskande anbeheitelse-framlegget som møtte veggan på språkrådsårsmøtet, er ute i *Kringom*, bladet til Kringkastinsringen, og klagar yver at ingen andre skriv sakleg um framlegget. Dei synest ikkje ha oppdaga at nynorsken hev ein skriftradisjon som målfolk no vil taka vare på, og at alle målblad i landet som skreiv um saki – alle – var usamde med dei. Og ikkje eitt lag hev studt dei, ikkje eitt. Dei synest heller ikkje ha oppdaga at i offisiell målpolitikk no er måldyrking knytt til indre vokstervilkår for kvart mål. Dei two er i utakt med tid og folk.

Jostein Krokvik

**Hev du sendt  
bladpengane til  
Vestmannen?**

## Anne Gullestad's saga

På ein solfylt dag like etter påske vart skodespelar og teatersjef Anne Gullestad førd til sin siste kvilestad på kyrkjegarden i Alversund. Der hviler ho ved sida av mannen, lagdomar Wilhelm Haaland som gjekk burt for eit par år sidan. Det vart ei uvanleg rik og stemningsfull avskilshøgtid. Alversund kyrkja var fullsett, salmar og musikk var velvalde, og sokneprest Odd Stubhaug til Kinn som hev spela amatørrollor i sogespel som Anna Gullestad hev sett i scene, styrde minnestundi.

Han tala først um kunstnaren Anne som først song i bedehuset heime i Kvinesdal, og som kom til teatret i Bergen der ho spela store rollor, og han skildra henne som iderik teatersjef, i Sogn og Fjordane, i Hordaland og på Riksteatret. Serskilt mintest han henne som teatersjefen som fekk amatørane med i spelet, med store resultat. I ei tala noko seinare nyttar han Paulus-ordi "So vert dei standande desse tri: Tru, von og kjærleik, og størst av deim er kjærleiken". Anne Gullestad hev spela mange rollor, sa sokneprest Stubhaug, men aller størst var rolla som *medmenneske*. Ho var den rolla.

Denne minnestundi vart ei mynstring av talekunst. Dotteri Agnete G. Haaland las Garborgs mektige "Det stig av hav eit alveland", og ho takka mor si for det store hjartelaget og dei varme hendene, og versonen Erling Borgen sa at det pliktar å vera i slekt med Anne. Ho var ein sann idealist som heldt dei gamle dygdene uppe.

Teatersjef Bentein Baardson las til innleiding Knut Hamsuns "Skjærgårdsø", og han takka seinare frå Den Nationale Scene. Og frå teater og teaterorganisasjonar vart det bore fram blomar med varme takkeord. Griegs "Aases død" vart spela av organist Odd Leif Mjøs; Sigvart Dagsland song, og Stein Arild Espeland spela hardignfela og song til feletonar "Kven kan segja ut den gleda, å få vera Kristi brud".

– Du var vårt lands ukrona teaterdronning, sa teatersjef Ellen Horn, og fylkeskultursjef Aasmund Mjeldheim sa at det kulturelt interesserte Hordaland er i sorg. – Ditt livsverk vedkom mange, la fylkeskultursjefen til.

Ei minnestund med middag på Alver Hotell med hundradtals gjester sette sluttstrek for ein minnerik dag.

Ludv. Jerdal

## Nordmørske, trønderske og nordnorske målsamlingar av Ivar Aasen

Samling nr. 5 med Aasen-manuskript utkomi

På ettervettaren 1998 kom 5. samling av Aasen-manuskript frå Ivar Aasen-selskapet på Norsk Bokredingslag. Samlingane som tidlegare er komne, er *Sunnmørsgrammatikkane* (1992), *Målsamlingar frå Sunnmøre* (1994), *Målsamlingar frå Bergens Stift* (1995), *Målsamlingar frå Christiansands og Agershuus Stifter* (1997). Og no i år *Målsamlingar frå Trondhjems og Tromsø Stifter*.

Dermed er uppskriftene til Aasen frå den store målsankarferdi tilgjengelege for granskurar og andre med dragnad og hug til å setja seg inn i bakgrunnsarbeidet til den ruvande målreisaren. Aasen drog frå Volda den 29. september 1842. Det er umdryfteleg når me skal rekna denne ferdi for slutt; han kom til Nidaros den 11. november 1845, og arbeidet hans tek frå no av ei onnor form.. Men han er òg ute på målsankarferder, til Nordmøre, Orkdalen, Gauldalen, Ørlandet, Namdalen; Inderøya med Stjørdalen og Verdalen, og Helgeland. Lenger enn til den 24. september 1847 er det ikkje råd å strekkja den grunnleggjande storferdi til Aasen. Då kom han til Oslo. For godt. På vegn til hovudstaden skreiv han ei ordssamling frå Østerdalen, som er med i dette bandet. Men ferdalivet er ikkje slutt med so gjort. Målsanking og årlege utferder i sumarhalvåret heldt fram i mange år enno.

Boki opnar med eit stutt sams fyreord av Jarle Bondevik, Oddvar Nes og Terje Aarset. Innleidingi på kring 30 sidor hev Jarle Bondevik skrive, med mamge upplysingsar um Aasen, arbeidet hans og grunnlaget for dette bandet. So langt det høvde, heldt Aasen seg nokolunde til same mynsteret i uppskrivingi: For kvart målvald finn me ei ordssamling, grammatikalske upplysingar og gjerne ei jamføring med andre målføre – med sume avbrigde.

Å gå noko nøgje inn i sjølve uppskriftene, vilde føra for langt her, men me tek med fyrste punktet til Aasen under «Nordmørs Fogderie». Den nordmørske Sprogart har med Hensyn til Ordforraadet meget tilfælles med den sørnordmørske og romsdalske, især den sidste; i Henseende til Formerne nærmer den sig derimod meget til Sprogarerne i Søndre Trondhjems Amt og tildeels de

østenfeldske Dialekter. Det sidste er fornemmelig Tilfældet i de indre Egne (Sundalen og Surendalen), hvor Sproget ellers ansees for at være mest gammeldags og ægte – ».

Um målet på Ørlandet heiter det innleidande at det skil seg både frå nordmørsk og orkdalsk, «især ved færre og simplere Former». Inderøy-målet hev i grammatikken stor likskap med målet i Namdalen, men synest ikkje skilja seg serleg sterkt frå målføri i Verdalen og Stjørdalen. Aasen fører upp på Nordmøre som i Trøndelag at linne hokynsord fleirtal hev ending *o[r], on[e]* – eller *å[r], ån[e]* – *gjento-gjenton; visovison osb.*

Det er tvilsamt um Aasen hadde reist til Nord-Noreg denne gongen, um det ikkje var fordi Frederik Moltke Bugge og andre i styret i Vitskapsselskapet ynskte at han skulle granska fornminne og helst finna stadfesting på at nordmennene hadde kome til landet austanifrå og nordanifrå. Noko slikt korkje venta Aasen at han skulle finna eller fann han. Men derimot gjorde han verdfulle funn i målvegen um målføre som ikkje var serleg kjende tidlegare. Aasen kom til Alstahaug den 5. september 1846, og han var i Helgeland i fem vekor, Vefsn, Rana og Korgen. For å nemna litt frå uppskriftene: Aasen fann æ-ending i sterke hokynsord eintal (*Skaalæ, Markjæ, Staangjæ*), og linne hokynsord fleirtal hadde - aar, -aan. (*Kistaar, Kistaan; Huvaar, Huvaan; Bytaar, Bytaan; Klokkaar, Klokkaan, Lukaar, Lukaan*). Lenger nord kom Aasen først 5 år etterpå; i 1851 var han til Troms.

I dette bandet er med *Om en Ordbog over det norske Almuesprog samt en der til hørende Grammatik*. Denne teksti prenta Vitskapsselskapet i 1846, i Det Kgl. Videnskabers Selskabs Skrifter i det 19. Aarhundrede, 4. Bind, Hæfte 1, s. [54]-96. Aasen skreiv arbeidet i 1845, og det peikar fram imot den komande mållæra og ordboki i 1848 og 1850.

Band 5 er tilstelt på den same yver-synlege måten som dei tidlegare bandi. Her nokre oppfriskande illustrasjonar i fargar, og Jo Gjerstad hev teikna greide kart yver dei umhandla ferdene til Aasen.

Jostein Krokvik

# Engelsk bok om grammatikaren Ivar Aasen

Av Kjell Venås

Også etter Aasen-året 1996 kjem det ut bøker om Ivar Aasen. I 1997 kom det i alle fall ei bok om grammatikaren Aasen. Ho er skiven av ein engelskmann, Andrew Robert Linn, og på engelsk: *Constructing the Grammars of a Language. Ivar Aasen and nineteenth century Norwegian linguistics*. Boka byggjer på ei doktoravhandling, som Linn alt i 1994 disputerte på, ved det gamle og høgt vørde universitetet i Cambridge. Etter det har han skrive avhandlinga noko om for å laga bok for ein vidare krins av leesarar. I føreordet fortel han at han har lagt til ymst bakgrunnsstoff: om Noreg, om soga å landet og ikkje minst om språkstoda vår. Sjølvagt har han også fortalt om Ivar Aasen og livsverket hans, på ein grei og god måte. Men boka er framleis eit vitskapsverk, som vil gje ny kunnskap om grammatikaren Aasen. Boka er på 224 sider og er delt i åtte kapittel.

Ei viktig side av arbeidet åt Linn har vore å setja Aasen inn i ein vid vitskapshistorisk samanheng, å sjå den grammatiske gjerda hans i høve til tradisjonen for grammatikkskriving i Noreg og Danmark. Såleis tek Linn nokså utførleg for seg den vidgjetne dansken Høysgaard (1698-1773), som var både vaktmeister (ved Universitetet) og klokkar, og altså også ein grammatikar som fekk mykje å seia for dei som skrev lærebøker om morsmålet i Danmark og Noreg.

I kapittel 4, om Aasen og norsk på 1800-talet, tek Linn for seg den ulike bakgrunnen å Aasen då han skrev dei to grammatikkane, og også lagnaden å dei. Den fyrste vart skiven under press og i ein fart, av ein mann som få visste noko særleg om. Den andre bygde mykje på den fyrste, men var eit arbeid som tok år etter år, av ein vel etablert og høgt vørde vitskapsmann. Fleire gonger ymtar Linn om at heile livsstoda åt ein grammatikar kan ha noko å seia for korleis verket blir. Men han har skjønt godt nok at det er vanskeleg å finne fram i løyndegangane i mannahugen, så han let det stort sett vera med å peike på det.

Det var nok av anna å gå inn på. Linn har ikkje nøgd seg med berre å finne ut korleis det var i Noreg. Aasen studerte og bygde på lærebøker i grammatikk for skulen, på grammatikkar for islandsk og andre gamle mål i Norderlanda, grammatikkar for tysk og germansk og ymse andre mål. Vi veit at den store tyske grammatikaren Grimm var viktig for arbeidet med 1864-grammatikken. Linn peiker på at Aasen også hadde stor vørtnad for ein annan tysk grammatikar, Becker, og skriv vel meir om den saman-

hengen enn andre har gjort før. Saman med oversynet over den grammatiske stoda i samtidia skriv Linn om kva for språkfolk Aasen viser til i dei to grammatikkane sine. Det mest forvitnelege er at det er mykje mindre av tilvisingar i 1864- enn i 1848-grammatikken. Linn tolkar det ut frå bakgrunnen å Aasen og det ulike føremålet å dei to verka. I 1848 skulle den ukjende Aasen leggje fram eit nytt tilfang og kjende trong til å setja stoffet i høve til grammatisk teori. I 1864 fekk det nye norske målet sjølv tala, som det riksmalet det skulle vera.

Linn har vore særleg oppteken av å jamføre dei to grammatikkane for å finne skilnader og mogelege likskapar. Resultata av arbeidet har han særleg gjort greie for i kapittel 6 og 7, og dei utgjer vel tyngda i verket hans. I kapittel 6 skriv han om det han har funne ved å sjå nøgnare på visse drag ved bokene sjølv: titlane, overskrifte ne over kapitla og noko han kallar "scene setting". Vi kunne setja "omgjevnader" for det siste, og det er mest om korleis grammatiske opnar, med føreord og første setningar.

I kapittel 7 er det den grammatiske framstellinga og den språklege analysen å Aasen som kjem under lupen. Linn har samla seg om tre sider av dette: fonetikk, bøyingsverk og syntaks (læra om korleis setningar og ledd er bygde). Han syner at gjennom heile framstellinga, frå valet av nemningar på bøyingsklasser og like ned til småting i ordlegginga, har det vore viktig for Aasen å få fram at dette var grammatikk for eit riksmalet, ikkje ei samling av dialektformer. Hovudsaka ved det har vi sjølvagt vore klåre over før, men Linn har vore god til å sjå mange drag heilskapleg og i samanheng.

Det fyrste og siste kapitlet i boka åt Linn har noko uventa overskrifter bygde på kvart sitt ordtak av Aasen. Opningskapitlet gjev ei engelsk omsetjing av "Verdi heve sin gamle Sed: dan eine stig upp og dan andre ned". Linn set det i samband med arbeidet sitt. Utgranskinga av Ivar Aasen og verket hans går fram i vår tid, jamfør "stig upp". Linn tykkjer ordtaket seier noko om det slumpevorne ved lagnaden. Som alle gode ordtak skildrar det eit mysterium og kan ved det hjelpe oss å rå med mysteriet. Ordtaket over det siste kapitlet er ei omsetjing av "Han skal nøgja seg, som nog heve". Det svarar vel til ein seiemåte som er mykje brukt i dag: "Nok er nok". Linn tek det til seg sjølv ved slutten av arbeidet sitt. På eit visst steg lyt vitskapsutøvaren seja dette til

seg sjølv. Ein kunne halde på i det uendelige, men no får det vera nok. Det lyt også gjelde denne vesle meldinga.

Men fyrst vil meldaren leggje til at det er ei grei og god bok Linn har skrive om Ivar Aasen. Ho er vel tilmåta eit internasjonalt publikum, men er også verdfull for oss som kjenner Ivar Aasen bra frå før. Ikke minst kan vi lære noko om bakgrunnen for verket hans. Nokre mistak som helst heng saman med at forfattaren ikkje er norsk, finst det i boka, og også nokre døme på at han ikkje har passa godt nok på alle detaljar, men dei er ikkje alvorlege. Ein blir imponert av kor godt Linn har sett seg inn i den vitskaplege bakgrunnen Aasen hadde, kor godt han kjenner skriftene åt Aasen og kjenner Noreg i det førre hundreåret. Den personlege bakgrunnen er sjølvagt at Linn rår godt med dei ymse språkformene vi har brukt i Noreg.

## Er språkbarrieren mot nynorsk broten?

Er språkbarrieren mot nynorskupplæring i Bergen broten? Det spørsmålet reiste Sissel Anny Hjelmtveit i eit fyredrag på årsmøtet i Vestmannalaget. Ho er av Noregs Mållag oppmoda um å arbeida for skiping av nynorskklassor i Bergen og i Kristiansand, og ho fortalte um uventa gode fylgjor av arbeidet. Mange foreldre ringde og sa at dei ville ha borni sine i nynorskklasse. Den gamle uviljen mot nynorsk i skulen er burte, viljen til nynorskupplæring var sterk, sa Sissel Anny Hjelmtveit.

Det var brot på ein språkbarriere som hev levt i Bergen i lang tid, og det er typiske *bergensrar* som hev kome med ynskje um nynorskupplæring, noko ho gav mange døme på. Det er ikkje *strilar* som hev synt denne vaknande interessa for nynorsken.

Men skulesjefen i Bergen lika ikkje den nye stoda, han vilde flytja elevane. Negative utsegner frå skulesjef Landro hev seinka arbeidet med nynorskklassor. Og dertil er det ein skilde rektorar som hev kome med påstand um at nynorsken ikkje er naturleg for bergensborn. Det er ikkje lett å finna grunngeving for eit sovore påstand. Og arbeidet med nynorsklasses held fram.

Ludv. Jerald

# EIT SKRIFT UM ROLLAGMÅL

Av Johan A. Schulze

Frå Rollag i Numedal hev me no eit arbeid um bygdemålet i hender, det kom ut 1997. Forfattaren er *Even Tråen*, og tittelen på skriftet er "Rollagmålet. Ei arbeidsbok og eit oversyn over målføret i Rollag med historiske føresetnader og utviklingstrekk", ei bok på 62 sidur.

Even Tråen hev gjort seg vel fyre med å leggja fram si målføreskildring på ein klårgjerande og systematisk måte. Framstellingi er i tri bolkar: ein målhistorisk, ein grammatisk og ein bokl um ord som var nytta i Rollag. I dette skriftet tek han med prøvur på eldre og yngre mål, og avsnittet um grammatikk inneheld dei vanlege postane med bøygning av namnord (substantiv) og gjerningsord (verb), uppsette i tabellar. Han dreg fram døme på adjektiv, pronomen og adverb, han upplyser um skilnaden i målbruket mellom eldre og yngre folk i Rollag, ei bygd der målet er i mykje umforming.

På side 7 hev Tråen teki med ei prøve på millomnorsk frå 1471 i eit brev frå Rollag, utferra på garden Vamre. So er det ei bygdemålsprøve s. 35 med namnet "GjartrudsburgLn" (Gjertrudsburg). Her er stor L eit teikn på *tjukk l*, noko me òg ser i ord-samlingi i tridje bolken.

Ordsamlingi dèr inneheld framimot 500 døme; det er helst slike ord som er sjeldhørde eller ute or bruk, men mange av dei er vel framleides kjende i andre Buskerud-bygder. Av forfattaren fær me upplyst at ordlista ikkje er fullnøgjande, men at ho er ei byrjing.

Det er nok komi sume mistak når det gjeld personnamn; ein stad i denne boki finn me Ingebjørg Hoff i staden for *Ingeborg Hoff*, og Martinus Hægseth i staden for *Marius Hægstad*. Elles finst det misprentingar å setja fingeren på her og der i arbeidet; det er ikkje mykje.

Men slike ting må ikkje kasta skugge yver den røyndomen at me her hev fengi eit forvitneleg og nyttig skrift um målet i Rollag av Even Tråen. Og um han hev eit vidare arbeid med det målføret i tankar, vil me ynskja honom lukke til.

## Sjølvbiografi av George Mackay Brown Av Johannes Gjerdåker

George Mackay Brown:  
*For the Islands I sing.*  
*An Autobiography*  
*London 1997*

George Mackay Brown skreiv i 1985 ei sjølvbiografisk bok som kom ut i fjar, året etter han døydde. "For the Islands I sing" – for Øyane syng eg – er namnet på boka, og Øyane er Orknøyane, der Mackay Brown vart fødd i 1921 på Stromness. Der levde han det meste av si tid, unntake seks studieår i vaksen alder i Edinburgh og ein vinter i Newbattle. Han kjende folket på Orknøyane, og soga. "Orkneyinga saga" var ei bok han fann meir og meir i, frå han først las henne i tjueårsalderen og livet ut. Sankt Magnus som det er fortalt om i Orkeyinga saga, vart ein ljósberar og ei kraft i livet til George Mackay Brown, og han endar sjølvbiografien med desse orda: "Eg seier minst ein gong for dagen: "Sankt Magnus, bed for oss . . ." Mackay Brow døydde våren 1996.

Han var i oppveksten ein sterk og livleg gut som for høgt og lågt på øya og var fotballspelar på laget sitt med heile seg, men då han gjekk i avgangsklassen på skulen, fekk han tæring. Sjukdomen gjorde han ufør til vidare skulegang eller studium og til arbeid i mange år. Tuberkulosen var med og forma livslaupet hans og er eit viktig tema i boka. Også om sjukdomen og lækjadomen, i 1950-åra, skriv han avklåra og perspektivrikt. Visdomen ligg under her som under alt anna han fortel.

Alkoholen er eit anna stort tema. George var yngst av fem syskin, og han vart buande heime hjå mora etter at dei andre var utflytte. Faren var skreddar og postmann og døydde før enn George hadde fylt 20 år. Uførretrygda var ikkje stor, men stor nok til at han kunne sitja mykje av ettermiddagane og kveldane på vertshus i den vesle byen i lag med "tinkers og drinkers", det er omflakkarar og menn som gjerne drakk øl og whisky. Gjennom 30 år. fortel han, levde han nær drykken og John Barleycorn, og vart stundom køyrd heim til mora i Svartemarja. Alkoholikar vart han likevel ikkje, for han hadde stengsler i seg som hindra han frå å halda fram neste dag. Han bed ikkje om orsaking for dette. Tvertimot seier han at i og med drykken og dei meneska han kom i lag med

og vart ein av, oppdaga han ei sanning som prega det meste av verka hans: "Drykken", skriv han, "gav meg innsyn i korleis hug og sinn arbeider, korleis det under den flokute overflata finst ei rituell og einfeld verd av lyst og harme".

I slutten av skuleåra byrja han å verte glad i dikt som dei las i klassen, og den poetiske impulsen vakna hjå han sjølv. Læretida vart lang, men han møtte menneske som sette pris på det han skreiv, både forteljingar og dikt. Den mannen som fekk mest å seia for diktar-en George Mackay Brown, både som lærar og inspirator, var Edwin Muir (1889-1956), orknøying også han, og ein av dei fremste lyrikarar og kritikarar i den engelsktalande verda i si tid.

Læreåret hjå Edwin og Willa Muir ved Newbattle og dei seinare seks åra i Edinburgh, førde til fordjuping i klassisk og modene diktning. I kapitla om denne tida fortel han innsiktstfullt og med varme om det litterære miljøet i byen, der han vart kjend med mange av dei skotske diktarane i samtidia. Han stod i eit gje og ta-tilhøve til dei i alle seinare år òg, etter at han hadde vendt attende til Stromness. Her står også forteljingane om Stella Cartwright, ei vakker og eineståande kvinne som vart songmøy for diktarane i Edinburgh-miljøet og inspirerte alle, også George Mackay Brown.

Etter kvart voks det fram ei stor verd av dikt og forteljingar frå arbeidsbordet hans. Det han song og fortale om var menneske og natur på Orknøyane, men fleire og fleire vande seg til å lyda etter orda hans. Han har lesarar i mange land, endå om han aldri reiste til England eingong, og ikkje til Noreg eller Island som hadde gjeve han så mykje åndeleg næring gjennom soge og minne. Frå det fyrste møtet med Sankt Magnus i den norsk-islandske boka om orknøyingane, var Mackay Brown dregen mot den katolske kyrkja. Studiet av lyrikaren Gerald Manley Hopkins førde han nærrare, og han gjekk inn i kyrkja ein gong i åra etter heimkoma frå Edinburgh. Det er mykje å leggja merke til og festa seg ved i livssoga til George Mackay Brown, og under alt merkar ein at forteljaren er ein mann som har røynt mykje. Om visdomen som boka gjev, kjem av røynsla, er vanskeleg å vita, men ein skjønar tidleg at dette er ei bok til å lesa om att og om att.

Bokmåliseringslina ligg vonleg bak oss. Både med avnorskingsframlegget som møtte veggen på årsmøtet 1998 i Norsk språkråd, og med den politiske sluttstreken for målbindingslina i Stortingsmelding nr. 13 (1997-98) um Målbruk i offentleg teneste. Dette hender 60 år etter det samnorske maktspelet i 1938. Då høver det, trur me, å prenta um att nokre innlegg som Gustav Indrebø skrev sist på 30-talet. I dette bladet kjem "Valdsvedtaket" som stod i Gula Tidend den 10. juli 1937. I Vestmannen nr.3 sto "I-mål og a-mål i framidi".

## I.

Målbrigdemennene brukte den makt dei meinte dei hadde, so uhydrde som dei berre trudde seg til. Kvifor skulde me no òg ha ein slik dugande læremester i einsretta stats-stempla kulturstyring i eit stort land her tett sunnanfyre, dersom ikkje læresveinar i vårt vesle land litt lenger nord skulde taka etter? Me fylgjer då med tidi, etter fatigt høve.

Dei som hev tala nynorsken si sak fekk eit umframt spark til slutt. Det skal tilsetjast ei revisjonsnemnd. Norskdansen skal ha two representantar der, og hovudrepresentanten (prof. Iversen) hev på fyrehand gjenom dissensane sine i 6-mannsnemndi frå 1934 sagt ifrå at han vil retta på ymse hovudpunkt som bokmålsfolket hev klaga serskilt yver, og som verkeleg òg kunde trengja um ny saumfaring. Hin representanten stend radt fritt. Nynorsken fær ein representant, og han er sterkt bunden på fyrehand, og hev mist kontakten med storluten av målfolk, ser det ut til. Dei målfolk som hev protestera og ålvorlegast kravt revisjon, er framleis utan nokon målsmann. Dei skal haldast utanfyre til siste slutt.

Desse målfolki er det som hev bore målreisingi fram på dei fleste stadene som no hev nått nokre resultat, og dei hev gjort mest til at me i det heile er komne so langt med språkleg etterreising som me er i dag. Det å ha gjort ein innsats og ei kulturgjerning soleis plar elles gjeva folk ein serleg rett til å tala med. Men i dette høvet skal det ikkje vera soleis. Dei som i fremste rekksja hev bore dagsens byrd og hite og kan peika på resultat, dei må for alle ting ikkje få vera



# Valdsvedtaket [målbrigdet 1938]

Kva bør målfolket gjera no

Av Gustav Indrebø

med og gjeva råd. Hev nokon gjort det kulturverket å reisa att norsk mål i skulan og kyrkjone og det kommunale styringsverket sitt, so skal dei nettupp ha mindre rett til å tala med um målsak her i landet. Dei hev vorte eit fárlegt og utri-velegt folkeslag.

Eg skynnar ikkje at nokon vil umaka seg med noko sakførarforsvar for den framgangsmåten som er nyttå mot dei radikale målfolk i målbrigdesaki. Det er den nakne makti som er nyttå, til å døyva ned ei kulturell stemneleid og ei åndsmakt som visse politikarar og politiske grupper hev imot, eller tykkjer er plågsame. Dei radikalnorske målfolk i kravde ikkje noko meir enn at dei skulde takast med på råd i den sak som er stor for deim – at dei måtte ha same rett som anna folk. Det vart neitta deim.

---

Ein politikar let falla dei makthovne ordi, at no gravlagde stortinget two mål [Olav Oksvik]. Ei serleg gleda må det vel ha vore å kungjera at det nynorske skriftmålet skulde gravleggjast. Dette målet hev vore so leid ei påminning for mang ein bondegut. Og det er dette målet som hev skapt heile "målsaki" og valda vanskane for politikarane og sume andre.

## II.

Men stortinget og nokre einskilde makthavarar er no ikkje åleine um å avgjera, um nynorsken skal gravleggjast. Andre òg hev eit ord å tala med um den ting. Og dei bør ikkje lata nynorsken verta gravlagd til fyremun for eit utskjempt blandingssmål.

Dei radikalnorske målfolk bør ikkje slå seg til tols med den avgjerd som no er falli – revisjonsnemndi laut gjera uventa mange lempingar dersom der skulde kunna verta tale um det. Dei radikalnorske målfolk lyt taka upp arbeid for å verja nynorsken og vinna att retten for honom. Det er ikkje rådlaust eller vonlaust. Der er fleire måtar å arbeida på, me lyt bruka deim alle. Her skal eg nemna two måtar:

1. Dei som held på Ivar Aasens målreising, **bør halda fram med å skriva som dei hev gjort**; dei bør gjera det jamt når dei stend fritt, – i blad og bok, i brev, i

forretningsliv og kommunalt styringsverk. Det er den sjølvsagde retten deira. **Og det nyttar**. Fyre 1885 og ei god stund etter var det berre i det frie litterære livet at dei kunde gjera noko for nynorsken. I det kommunale styringsverket og i forretningslivet kunde dei gjera mykje mindre enn no, og i styringsverket og skulane åt staten ingenting. Like vel vart mykje verdfullt for norsk mål gjort i den tid. Og med tidi lyt styringsmaktene rekna med det som vert skrive på tradisjonell nynorsk òg, so sant der er åndsmakt i det. Og forfylgjingsåndi mot reint nynorsk varer ikkje jamt. Og ikkje kjem alle "rettskrivings"-nemnder til å bruka same forunderlege verdsetjing som 6-mannsnemndi frå året 1934.

Det er best at me som vil ha Aasenmålet no held oss heilt til den tradisjonelle obligatoriske nynorsk-formi [lærebokformene frå 1917], og at me freistar skriva so eins som råd er. Me baud oss til å vera med på rådleggjinger, um det kunde finnast ei rimeleg form som alle dei ymse fraksjonar av den gamle målmannsflokkene kunde vera nokolunde nøgde med, og kunde ha samlast um. Det tilbodet vart avvist, med spark attpå. No er det ingen grunn for oss til å gjera noko slag brigde.

2. Dei radikalnorske målfolk lyt taka upp eit politisk arbeid for å få retta på det urimelegaste av det som no er vedteke for det offisielle målet. Ein fær freista gjera målsaki til ei politisk sak soleis til stortingsvalet i 1939, i dei valkrinsar der nynorsken råder. Kan henda ho kan verta ei større sprengjingsmakt heretter for sume politiske parti enn ho hev vore no eit bil. Men programmet på dette punktet kan ein fyrst setja upp nøgnare når framleggjet frå revisjonsnemndi og den kongelege resolusjonen er komne til haussten.

\*

Der er vegar å arbeida på for Aasens riksorske målreising framleides. Det er ikkje rett å gjeva upp. Det kan enno koma til å syna seg at nynorsken i si beste og reinaste, i si *fagraste* form, hev sterkeare livskraft i seg enn mange hev rekna med. Arbeidsmåten kan ljota verta noko onnorleis heretter enn fyrr. Men fana skal ikkje heisast ned.

Sagt:

### Gamalt grums frå bitre menn

Me i NMU meiner det for tida finst viktigare målpolitiske saker enn 80-års-konfliktane i Noregs Mållag. [Roger] Lockertsen og [Anders M.] Andersen vil tydelegvis gjerne provosera fram konfliktar mellom NMU og Noregs Mållag i dag. Då vil eg gjeva dei eit venskapleg råd med på vegen: Om dette skal lukkast, er det nok på tide at me i NMU vert kravd til svar for kva NMU anno 1998 gjør. Det kan henda ordskiftet tener på anna enn gamalt grums frå bitre menn!

Hilde Lysengen Havro,  
nestleiar i Norsk Målungdom i  
Dag og Tid

### Viktugast

"Farvel til språkmangfaldet?" har kome ut på forlaget "Boksmia" i Vats i Hallingdal, og forlaget høyrer heime hjå bokskrivaren Olav Randen. Denne mangslungne bygdemannen fortel um seg sjølv at han var leidar for Noregs Mållag i åri 1996.97, og at han av yrke er geitebonde. For å skrive ei hugtakande bok er det siste viktigast. Um geitebukken Sjugurd skriv Olav Sletto: "Han var no helst ein galenmakar, han, dei stunder han ikkje var fortenkt kloking.

Arne Horge i bokmelding, Dag og Tid

### Dei norske ordi

Det er dobbel-orda Språkrådet no vil gå til å tak på. Men ei innsnevring av læreboknormalen vil gjere nynorsken fattigare, og vi får ein nynorsk som blir liggjande tettare opp mot bokmålet. Det er vi mange som vil protestere imot.

Trygve Eidnes, Ringebu, i Norsk Tidend.

### Mergen og identiteten

Me treng nok både justeringar og utvidingar i ordtilfanget, men me må ikkje øydeleggja mergen og identiteten til nynorsken. Di meir tradisjonelt og Aasen-nært formverket er, di meir toler truleg nynorsken av ein del lågtyske ord.

Arvid Langeland i Norsk Tidend

### Måltanken vert reist

Det gjekk so til at det norske målet vart lite og inkje nytt i skrift; dansken var kumen i staden. Men norsken livde på folketunga. Dermed var målsaki reist. Ho skulde koma til å vera prøvesteinen for vår nasjonale og kulturelle sjølvheving.

Anders A. Lothe i Målreisingssoga for Sogn og Fjordane (Flora 1950)

# Ei kvedarrøyst er tagna

Margreta Opheim, Vossestrand, døydde nyleg. Ho var fødd Flisram, og ho hadde heimen sin på Vossestrand. Meldingi um at ho no er burte, 90 år gamal, vekkjer mange gode minne um denne staute kvinnen frå Bygde-Noreg med den gode kvedarrøysti. Ja, for med Margreta Opheim hev ei fin og ekte kvedarrøyst tagna.

Ho var fødd med god songrøyst, og i heimemiljøet hennar var songskatten og musikken frå gamle tider påvyrdat og dyrka. Me som hev ferdast på kapplerikar, landskapplerikar og vestlandskapplerikar, hev havt mange hyggjestunder når ho kom på scena og kvad. Ho var alltid i godluna, og ho kom gjerne med morosame merknader. Det gode humø-

ret tok ho med seg på scena. Mange fine premiar hadde ho samla frå desse tevlingane. Og mange vener hadde ho vunne.

Ho var budeigja, støylsbudeigja, i mange år. Og Vossestrand ligg i nærlieken av Vikafjedl, so dersom ho hadde vore ung på Sjur Helgelands tid (han òg var fra Vossestrand), so kunde ho godt ha vorte ei av "Dei tri budeigjorne på Vikafjedl", dei som inspirerte honom til å laga den udøyelige slåtten.

Margreeta Opheim var med si kveding med og berga kulturarv og kulturskatt, og ho gav arven yver til ungre krefter.

Ludv. Jerdal

## 1997 godt år for Dag og Tid

Etter rekneskapen for Dag og Tid var 1997 eit godt år for den nynorske vekeavisen i Oslo. Bladpengane hadde auka med meir enn halvmillionen, og pressestudnaden med kring 150 000 kronor. Lysingsinntektene viste ein nedgang på vel 70 000 kronor, men andre inntekter synte derimot oppgang, frå 1 097 165 til 1 104 032. Lønskostnadene er største utgiftsposten med kr 2 984 571, og samla driftskostnader er kr 7 586 163. Frå Riksfondet for nynorsk presse fekk Dag og Tid kr 90 000, og når ein reknar med finansinntekter og ekstraordinære inn-

tekter og kostnader hev bladet eit yverskot 130 649, mot 96 458 året tidlegare. Årsyverskotet er sett av til reservefond og disposisjonfond.

Bladet hev ein traust eigenkapital, og hev bra med pengemidlar til rådvelde i bank og på postgiro. Av planar frametter nemner me at sernummer er påtenkte um Aslaug Vaa og Marie Takvam, og Dag og Tid vil halda fram med barnelitteraturutåvor som vart godt mottekte i 1997. Dataprogrammi frå Dag og Tid hev gjenge godt.

## Fleire baltiske tremassefabrikkar

Siktemålet i Estland um ein stor heimleg tremassefabrikk vil ingen innverknad få på planane i Latvia um ei liknande verksemder. Det er tenestemenn i det statlege latviske skogkontoret som gjer dette klårt. Det estiske firmaet Mainor hev tankje um å byggje ein fabrikk i Estland som kan laga 200 000 tonn cellulose for året.

Den fabrikken som skal koma i Latvia vil årleg nå upp i 600 000 tonn, segjer Arnis Treimanis. Han er formann i ei arbeidsgruppe ved skogkontoret som steller med planane for tremassefabrikken. Fullt ferdig vil fabrikken koste 1,1 milliardar dollar. Planleggjarane vonar å kunne gå i hop med eit stort utanlandske skogindustriselskap som ser mun i å setja pengar i fyretaket for å få fotfeste i Latvia.

I fall det latviske fyretaket vert noko av, vil innkoma av salet av tremasse åt utlandet verta seks til åtte gonger større enn ved utførslle av masseverkje som rundtimber.

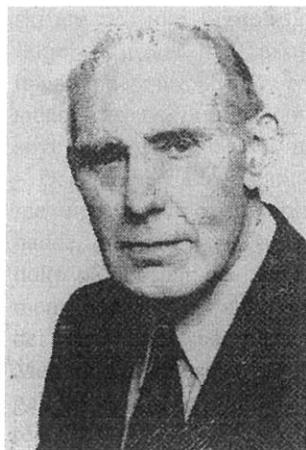
I Estland ligg det fyre eit gjenomarbeidd framlegg til ein fabrikk, medan arbeidsgruppa i Latvia er komi lenger og er ferdig med den innleidande planleggjungi.

Timbreskogane i Baltikum er vide nok til at kvart av dei baltiske landa kan ha kvar sin store tremassefabrikk, meiner Treimanis. Og marknaden for cellulose er romsleg nok til å taka undan det som vert laga, ja, etterspurnaden ser ut til å vera aukande, hevdar Arnis Treimanis.

Arne Horge

Westmannen

# Olav Aarflot (1909-1997)



Inn under jol 1997 la den mykje skrivande Olav Aarflot frå Volda inn årane. Siste tidi var han på sjukeheim, men avferdsbod var ikkje venta. Han vart kring

88 år, og vart gravlagd den 16. desember.

Eg vart kjend med Olav i 1960-70-åri, og då var det serleg målsak som var samlingsgrunn. Volda Mållag hadde på 70-talet på sitt største meir enn 600 lagsfolk, og Olav var alltid reide til å vera med på eit møte eller taka eit umframt tak når det spurdest. Fleire gonger var han med nede i Volda sentrum og stelte med tombola for mållaget. Og aldri um det var nei i hans munn når det skulde skipast til ei tilstelling. *Positiv* er eit ord som i so mange hopeheng må knytast til Olav Aarflot.

Han ætta frå dei gamle aarflotane, og all sin dag stod han for det gode og livsbyggjande i gamal arv. Tippoldefar hans var Sivert (Sjur) Knutsson Aarflot (1759-1817), folkeupplysingsmannen, som nett 100 år fyrr Olav var fødd i 1909 tok til med det fyrste prenteverket på bygdene og gav ut *Norsk Landboeblad*, fyrebodet til dagens *Møre*. Olav vokt upp på garden Eikset – eller Ekset som folk vanleg skriv no. I ungdomen var Olav dreng heime medan andre brør arbeidde på prenteverket, og truleg fekk han heilt frå barnsbein kjærleik til og sans for arbeidet med jordi. Eit praktisk innslag var tydeleg; soleis gjekk Olav på Holmøyane arbeidsskule i Hornindal i Nordfjord i unge dagar, han lærde snikring. Eit års tid røkta han sylrevfarm i Danmark. Frå 1934 til 1951 pakta han prestegardsjordi på Sjøholt på Nørdre Sunnmøre. Deretter vart han bureisar på heimegarden i Volda, der han tok yver ein udyrka lut av garden som han rudde og dyrka frå grunnen. I 1935 gifte han seg med Aslaug Humberset som kom frå ein gard nokre kilometer innanfor sentrum i Volda. Aslaug hadde same hugmål som mannen; ho døydde nokre år fyre Olav. Dei fekk 3 born.

I 1930-31 gjekk Olav på Møre Folkehøgskule i Ørsta, og folkehøgskulen

sette sine livsvarande merkje. Folkeupplysingstanken, målsaki, den fri-lynde ungdomsrørla, nasjonalkjensla og grundtvigianismen var leidestjernor so lenge han levde; heilt til det siste kunde han koma inn på Grundtvig i samtale og skrift. I folkehøgskuletidi var Einar Arne styrar, ein folkehøgskulemann av dei ekte, og diktaren Henrik Straumsheim var mil-lom lærarane. Olav Aarflot segjer sjølv (i *Møre Folkehøgskule 50 år*, Ørsta 1949): "Folkehøgskulen hev hjelpt meg til å skyna livet. Han hev gjeve meg eit livssyn som for meg er det einaste og største som er verdt å eiga. Han hev lært meg å vera glad i livet, og møta alt med tolugt mod og takksamt sinn". Olav og folket hans heldt alltid uppe sambandet med folkehøgskulen; han var i two bokar formann i elevlaget, eit til-knytingsorgan millom tidlegare elevar og Møre Folkehøgskule, han sat lenge i styret for skulen og han var fast gjest på tilstellingane ved skulen. Aslaug var òg høgskulelev; ho gjekk der skuleåret 1932-1933, tuo år etter Olav.

I 1947 vart Olav Aarflot den fyrste formannen etter krigen i det uppattskipa fylkesmållaget på Sunnmøre, Sunnmøre Målring som seinare vart Sunnmøre Mållag. Frå 1967-68 vart han av ytre umstende bladstyrar for *Møre*. Skriving tok han til med fyre krigen, og det heldt han på med til lengre etter at synet var å tapa seg – i Møre, Sunnørsposten, Møre-Nytt, Høgskulebladet og andre stader. Det hende han fekk tilsvar og kom ut i ordskefte, um religion, kyrkjespursmål, kristendom, livssyn og anna. Bøker um filosofiske spursmål og moral las han gjerne. Han såg so vidt å lesa, og han greidde skriva. Men han klaga ofte yver svimring. Han førde eit stort brevkifte med framskotne folk på fleire felt, universitetsfolk, geistleuge og skrivande folk.

Eg var heller ofte heime hjå Olav og Aslaug i den trivelege og gjestfrie heimen, der var stundom målmøte. Etter Olav vart åleine, budde eg ikkje i Volda lenger, men når eg var dit, såg eg jamnast innum til Olav. Han vart alltid glad når eg kom. Både medan Aslaug levde og seinare fikk eg ofte med meg til låns – eller Olav sende meg – skrifter som han med rette tykte eg burde lesa. Ofte førde han samtala inn på umstridde spursmål som var uppe, og gjerne tilrådde han skrifter, heimlege som utanifrå, t.d. av eller um Erich Fromm, Dostoevski, Vladimir Solovjov, Egil Ulateig, Haftor Viestad. Det var aldri keidsameleg å gjesta Olav Aarflot. I målvegen



## Innsyn nok?

*Ein målungdom spør om dei som sit i språkrådet er kunnande nok og innsynsfulle nok til å kjenna den nynorske måltradisjonen og avgjera suverent korleis målet skal skrivast og bøygjast og lagast.*

*Eit godt spørsmål, meiner Vestmannen. Me trur ikkje nokon er kunnande og innsynsfulle nok til slikt, slett ikkje ei offentleg fâtsnemnd. Me ser heller ikkje at nokon driv soleis i andre land og med andre mål. Skriftmåli hev vorte til på heilt andre måtar, ofte gjennom mange, mange år, utan offentlege tvangsinngrep. Lingvistiske studiar kvalifiserar på ingen måte til den skriftmålstuklingi som me er åleine um i Noreg. Dei prøvde seg på det norskdanske målet, men der måtte dei gjeva seg, og det målet vert i dag verna og vyrdsla i samhøve med eige grunnlag. Nynorsken er veik nok til at innbilte filologiske forståseggåurar vedvarande kann driva på med sin leik. Dei vil enno halda fram med å normera målet, utan tanke på målet fekk si norm medan det fekk veksa i rimeleg fri-dom*

kom han meir og meir til at den tilsikta målblandingi var eit katastrofalt misgrip for nynorsken, og han var fast tingar på Vestmannen frå fyrste nummer. Han sende tilfang og tilskot til bladet, og han vart med i Høgnorskringen.

Det skal ha vore sagt um Olav Aarflot at han kanskje var siste bondefilosofen. Det trur eg ikkje; åndsmenneske med filosofiske hugmål, utan brikjande eksamenspapir, kjänner eg upptil mange av, dei hev funnest tidlegare og kjem til å finnast heretter. Men Olav Aarflot ruvde millom dei, og han kjem til å verta hugsa lenge på Sunnmøre og vidare. Han trudde på åndsfridom, fri-lynde og kjærleik millom menneski.

Jostein Krokvik

## Talatrosten 1997 i vanleg ruta

Årsskriftet til Målførarkivet, *Talatrosten 1997*, kom som vanleg på vårpartenr. Det er på kring 100 sidor i det store formatet me kjänner, 16 x 23 cm. Andreas Bjørkum er skriftstyrar og hev som tidlegare ei god hand med Talatrosten.

Ikkje minst forvitneleg for mange er fyrste utgreidingi i Talatrosten av Andresas Bjørkum og Jarle Bondevik, um ei ordsamling frå Lærdal frå 1811. Denne ordsamlingi stod *Norsk Landboeblad* som Sivert Aarflot i Volda tok til med i 1810; ho gjekk i two nummer, vart likevel ikkje fullførd, men stogga på bokstav I. Ordsamlingi er skrivi av Lauritz Augustinus Rodtwidt, som var fødd i Volda 1773, las teologi og var kapellan i Volda nokre år, deretter i Lærdal og sistpå sokneprest i Vanylven. Heile ordsamlingi er prenta i Talatrosten. Ordsamlingi kom 30 år fyre uppskriftene til Aasen, og det let seg gjera å jamföra ordi med innhaldet i Aasen-manuscripti etter desse manuscripti tok til å koma på Norsk Bokreidingslag (J. Bondevik, , O. Nes. T. Aarset: Målsamlingar frå Sunnmøre (1994) og Målsamlingar frå Bergens Stift 1995). Rodtwidt hadde ikkje noko målmynster å bygga på, han skreiv etter segjemåten t.d. *Aalmaase, Baarisk, Badn, Dombe*, medan ordi hjå Aasen hev den ålmenne og historisk rettarre skrivemåten *Olmosa, Bordisk, Barn, Dumbe*.

Gudmund Harildstad skriv um ordi *kovern* og *kornoteleg*. Kovern høyrest framandsleg i fyrste venda, men ordet er noko gammal, det tyder "liten hund" eller "kjælehund" – det dei på dansk kallar "skjødehund". S. Schjøtt prøvde med norsk *fanhund* for dansk "skjødehund", i seg sjølv eit å sjå til bra avløysingsord, men det hev snaudt kome i serleg bruk. So spørst det um "kjælehund" fell i betre jord. Ordet *kornoteleg* segjer nok heller ikkje stort til alle i fyrste taket. Men ordet hev vore nemnt i mange ordsamlingar, soleis alt *Den norske Dictionarium Eller Glosebog* frå 1646. *Staseleg*, sers pynta meiner Aasen det tyder, og i liknande leid gjeng andre tydingar. Hev ordet med *knota* å gjera (knoteleg), spør Gumund Harildstad. Sidan me nemnde gloseboki til Christen, truleg son til Askvoll-presten Jens, son til Maurits, må det nemnast at Andreas Bjørkum skriv um denne ordsamlingi som kom, noko av henne, i eit nytt hefte i 1996 med upplysningar um målbruk og biografiske upplysningar av Ragnar Bull. Askvoll koammune skal he-

æra fordi dei kosta ut heftet. skriv Bjørkum, med rette. Andreas Bjørkum skriv elles um boki *Dei norske dialektane. Tradisjonelle særdrag i jamføring med skriftmåla* av Martin Skjekkeland (1977), ei bok med sers høge faglege mål, og samstundes ei god innføring for alle interesserte. Og Bjørkum skriv um *Vesterålsk ordbok* (1997) av Ove Orvik, ei ordsamling som nok vil "gjera si teneste i lokalmiljøet" og som forfattaren "fortener takk og ære for". Kai Hunstadbråten skriv um *Spong på Modum*. Aasen fortel at "Spong" tyder isbelte tvert yver ei elv eller ein fjord. På Modum la dei isbruver med hjelp av høvelege isflak der dei vilde ha brui, eit hardt og kaldt arbeid som ikkje alltid var ufårelig.

Det er alltid gledeleg å lesa det som Johan A. Schulze skriv. I dette heftet skriv han um *Målgransking i Noreg etter 1957*. Kvifor yversynet byrjar i 1957, vil ein og annan undrast på. Dette året døydde Sigrud Kolsrud (1888-1957), professor i Oslo frå 1923 og grunnleggjaar av Norsk Målførarkiv, ein lerd og gåverik mann. Soleis var det eit tidskifte. *Stutt yversyn* kallar Schulze utgreidingi si, og når me ser på det store emnefeltet, er vel dette rett – 9-10 sidor. Han fær med ei stor mengd upplysingar, men han må nok likevel gjera eit utval. Ein stor plass tek umtale av det ruvande arbeidet til Per Nyquist Grøtvedt (1891-1989), og sameleis umtale av Indrebø-skrifet som Oddvar Nes gav ut i 1990, *Maalbrigdingar 1525 – til notidi*, med den vantande luten i *Norsk Målsoga*. I umtale av Indrebø-skrifet kjem Schulze inn på detaljar som sume visseleg vil lesa nøgje. Vonleg kjem den nye utgåva av Norsk Målsoga snart, der det vantande innhaldet er kome på plass.

Det lengste romet i heftet fell på Joleik Øverby som skriv utførleg um *Snåsamålet. Mål og minne frå mellomkrigsårom* av Nikolai Kjenstad. Bokmeldingi som samstundes er ei innføring i Snåsa-målet, tek kring 66 sidor. Her er mangt å verta vis av i utgreidingi, men ein gjenomgang som yter rettferd til arbeidet, vert for lang her i Vestmannen. So vidt eg kann dømma etter attgjevingar må boki til Kjenstad (2. utg. 1993) ha både i-mål og mykje dativ. Men Kjenstad var fødd i 1917, og i hans unge år gjekk den tradisjonnelle nynorsken fram og stod sterkt millom trønderane. Me hadde ikkje fenge den nynorsken dei kasta ut.

Jostein Krokvik

## Garm d.y.:

### Næst/nest – næste/neste

Ordi i yverskrifti er skrivne på two måtar – med æ og med e. Det skulde vel ikkje vera so fårleg kva som vert valt, tenkjer nok sume. Og kanskje ikkje dét. Men –

På gamalnorsk var desse ordi skrivne med æ. Det same valde Aasen. Ja, alle målskrivande valde det fram til 1938, då ein liten bundel på tri offentleg utnemnde "rettsskrivarar" fann ut at no skulde ordi skrivast med e. Didrik Arup Seip, kalla dei for måldilettantar, hardt nok, men um mykje kann segjast um Seip, so var han ingen måldiletant.

Frå fyrst av hadde nynorsk den hovudregelen um lint ljodbrigdt at ved yvergang frå grunnord med å, skulde det skrivast æ: *få-færre; gråta-græt; lås-lesa; tå-tær* osb. Ein greid og lett hovudregel frå det gamle målet.

Både *næst* (eigenaksord og adverb) og *næste* (namnord) kjem av nær. Det samstavast både Aasen, Alf Torp og andre um. So kann me spyrra kvifor den heilt rette skrivemåten ikkje fekk vera i fred i 1938. Det stod ikkje noko folkekrav bak. Folk var nøgde med den skrivemåten dei hadde vant seg til. Me kann spyrra, men me hev ikkja Anna svar enn å visa til Didrik Arup Seip og hans rett nok harde ord. "Rettsskrivarane" kjende seg dugande nok i 1938, korso, til å fikla med Ivar Aasens verk og avgjera korleis nordmenn skulde få lov å skriva det målet ein aukande flokk lærde i skulen!

Ingen skal skulda på dansken. Danske skriv næst, næste som rimeleg og vitugt er. Dei hev visst ikkje tenkt å slutta med det heller, ikkje dei og ikkje islendingane, færøyværingane eller svenske. Barbarismar? I ordboki si hev Aasen eit ord til på same rot – det er *næsta*, som enno lever; det vert i dag skrive nesten, men uttala med æ; det òg kjem av nær.

Dette er ikkje verste dømet i nynorsk. Men etter styremaktene avviste målblanding og slo fast at målet skal dyrkast på eige grunnspråk, høyrer slikt kanskje til det som ei komande revisjonsnemnd bør sjå nærmere på?

## Bladet *Kringom* i nytt format

Med nr. 2 1998 hev meldingsbladet til Kringkastingsringen, *Kringom*, skift frå A4 til A5-format, som er det halve. *Kringom* er no på 8 A5-sidor, og det tilsvasar 4 A4-sidor som *Kringom* hadde tidlegare. Det er Posten som no krev minst 8 sidor fyrr eit blad skal reknast for blad og kunna sendast for bladporto. A5-formatet høver i grunnen for *Kringom*, men det er ikkje Posten å takka!

## Ole, Dole, Doffen

Av Arne Horge

Her hjå oss tok lembingi til i månads-skiftet april-mai. Og me såg at det gjekk ikkje so greidt med ei av dei likaste ungsøyone våre. Buken vart sidare og sidare, såg me, mykje sidare enn sjølv ei søyte med mange lamb i magen skal ha. – Det var harmeleg, tenkte me, no fær me ei søyte med "vomb-i-skinn". Det hadde me hatt fyrr, og det plar rette noko på seg når dei fær frå seg lambi, men gode att vert slike søyor aldrin, og dei bør slaktast når haustedagen kjem. Men med denne søya bar det no so reint gale av stad. Me ringde etter dyrlækjaren.

Innan han kom hadde juret sige ned mot golvet, og det var sprengt og hardt og gråblått på let. Ho stod for det meste med attlatne augo og hadde det ilt, torde visst ikkje leggje seg ned, åt ikkje, eine spenen var skadd og blødde. Ho stod i lembingsgarden og hadde berre eit par dagar att til ho var daglaus. Men kunde ein dyrlækjar gjera noko her?

Nei, han kunde ikkje det. Me har ein lettvinne og triveleg dyrlækjar, og attåt det tygg han tyggjegummi som ein rasande og pratar som ein foss. Han handfør henne, og me skjønte sopass av det han sa at ho hadde store innvortes blødningar. Både det langsgåande og det tverrgående holdet i buken hadde rivna. Ein gong hadde han freista med keisarsnitt på ei slik ei, togg han, men det vart ikkje vellukka. Det beste me kunde gjera for henne var å avliva henne. Det var ikkje stort av kjøtet som kunde bergast heller, det var knapt brytet verdt. – Jaha, vilde eg gjera det sjølv?

Eg bad um å få sleppe det no som me hadde honom her. Og det var som søya såg fram til å koma seg ut or garden og ut or stallen, ho stavra viljugt med då eg tok henne kring halsen, og dyrlækjaren ytte lempelegt på bak. Ute snögja det. Det hadde våtsnjøga heile dagen, og verdi hadde vorte vetrykvit på nytt. Eg bad dyrlækjaren stana med søya ved møkjasleden medan eg henta den tunge vedaøksi, og so krøkte me framfötene hennar til dyrlækjaren fekk sett foten på halsen hennar, og so slo han, ein gong og ein gong til, dette døyvde dunket av ein øksehamar mot levande liv.

Då var det som fata det varme i dyrlækjaren vår. Han togg endå eit grann snøggare, såg eg. Han la søya

betre til rettes og hadde ein skalpell i handi i same blunken. Rispa upp skinnet i sida hennar. Flengde til sides lambelægje og fosterhinnor med øvd hand, fann fram med nakne armen nede i det myrke, håle, eimande og blodige, og drog ut det fyrste lambet, heldt det etter bakfötene, reinska slim o rkjaften og daska det på sidone. Det hiksta etter tevet. Livet hogg i. Eg bar det inn og la det i ei kasse med halmstrøye. "Neste!" ropte han annsamt. – Han breidd fosterhinnone under seg og leitte etter endå eitt, det trea, og drog det fram, laut streva med det, kanhende vilde det ikkje leva, men so sigrā livsviljen likevel, og det gapte høgt upp med attlatne augo og drog tevet for fyrste gong.

So stripeskar dyrlækjaren søya, og blodet drog seg ned i den vassfulle snjøen og kom framatt i fotefari våre som raude rosor. – "Ho vil døy av slag!", greidde dyrlækjaren ut, "men eg kan ikkje stikka henne i tillegg fyrr enn lambi er ute. Når ho er stukken fell blodtrykket, og er lambi inni henne då, vil dei til å pusta og då kovnar dei". – Me tok henne ein i framfötene og ein i bakfötene og la henne i møkjasleden. Eg vilde køyra henne burt i hamni og grava henne ned. Eine auga hennar stirde upp i snjøværet, og snjøflusone bråna ned mot augnestenen. Som eit blåraudt fullskjegg låg fosterhinnor og lambelægje ned kvite ullsida hennar. Stilt. Men inni kassa streva lambi med å koma seg på føtene, datt i koll den eine yver hin og reiste seg uppatt. Kjeringi og eg tok til å neka dei turre med halmviskar, og me kjende dei våte nasane deira mot hende våre, sutrande leitte dei etter ein lingelevande spene.

Me tok til å svalle um kva for søyor som var nylembe der me kunde stela råmjølk åt dei morlause. Då kom dyrlækjaren trygt tyggjande og meinte at me laut no fyrst og fremst mjølka tom mori sjølv um ho var daud, i alle fall den uskadde spenen laut me tøme, sa han. Eg heldt opp eine bakfoten medan kjerringi tøygde or spiror med gul råmjølk ned i ei flaske til å setja smukk på. Og heile tidi snjøga det. Smjøflusone hekta seg fast i augnehåri hennar og bråna ikkje. Dyrlækjaren sat i bilen sin og skreiv ut rekning med helgetillegg og skrasla og lo og meinte eg hadde lukka med meg som fekk sledaføre å køyra daudskrotten burt.

Det er eit par månader sidan dette hende no. Og lambi har levd og vakse og drukke syrna mjølkestatning alt dei har vunne. Me kallar dei Ole, Dole, Doffen, for det er tre bekrelamb. Fyrst tenkte me at me skulde stormføre dei fram på berre mjølkemat til grillamb. Då hadde dei ljote slaktast no midsumars., og so vilde dei verta kjøpte av ein eller annan livat likesål halvfull gjeng på utefest som kom til å eta Ole, Dole, Doffen utan vyrdnad og ettertanke. Nei, me har vant dei til gras me, me vil gjeva dei ein sumar på hamn her heime, kanhende vert dei då ikkje heiltupp slaktemogne til hausten når dei har gange utan skikkeleg mor, men so fær dei leva til solengje og leggje på seg til ein gong millom jol og påske. Då kjem grannen, og eg finn fram vedaøksi. Alt er Reidugt. – Blodet vert rørt, og me kokar blodklubb med ein stor klump nyrefeitt midt i. – Ole, Dole, Doffen vert til so mykje meir enn berre saftige kjøtstykke kokte i kål med sodet blankt av sauefeitt. – Nyror skorne i skivor og steikte i godt smør med salt og pepar. – Av læri vert det store steikar med innstukken kvitlauk og salt og rosmarin utanpå. – Sprøsteikte sauesidor med salt og pepar og rosmarin og kålrotstappe attved. Eg slit sidebeini frå kvarandre med fingrane og gneg til feittet dryp or munnskjegget. – Slagsidone vert rulla i hop med småkjøt og hakka lauk og krydda med ingefær, salt og pepar og sukker og kokt til å ha på kakeskiva. Det tek me ogso tunga til, salta og kokt. Halsstykki, lettsalta og kokte med kloter attved. – Hjarta, lungor og millomgolv vert til lungemos. – Steikt lever i terningar med rjomesaus med timian og laukbåtar. – Smørsteikte angande ryggstykke i panna med salt og pepar. – Hovudi vert skålde, kløyvde, salta og kokte. – Eg kokar feittet or klauvene og lagar meg smurning åt fotobladi mine når dei sprekk i vetrekjøldi i timbreskogen. – Nekjone hengjer me upp åt småfuglane, og litevettu hundemat vert det òg. – Skinni til Ole, Dole, Doffen saltar me og sel for 80 kronor stykke og kjøper raudvin for pengane. – For ein umåteleg herlegdom, for ein rikdom og ei glede utan ende.

## Kor går det te?

Even Lorch-Falch hev gjeve ut ei rad diktsamlingar. Diktet her er ifrå "Vår tanke - vår skjebne" (1966). Han hev skrive både på nynorsk, bokmål og dialekt, og fekk rosande ord av so ulike meldarar som Arnulf Øverland, Jan-Magnus Bruheim, Ola Jonsmoen, Willy Dahl, Pål Brekke, Idar Aarheim o. fl. Det var etter tilstøring frå Kristofer Uppdal han gav ut dikt! Even Lorch-Falch arbeider i dag i skulen i Elverum, og han steller med bladet "Alternativt samfunn", eit sers ope blad.

*Det sulte' einkvan  
med' dokk sit og ét  
og eg sit og mette' min tanke.*

*Det tørste' einkvan  
med' dokk drekk vin  
og eg drekk ein gral med blod.*

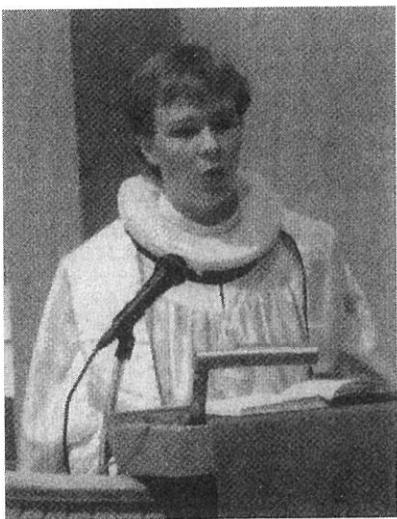
*Det frys einkvan  
med' dokk går i skinn  
og eg går med'n loge i hjarte'.*

*Kor går det te at vi ro' oss  
og tjone' oss sjøl  
i ei sovori val?*

Even Lorch-Falch

## Islensk kyrkjelyd i Noreg

Séra Sigrun Oskarsdottir prest



I Aftenposten var umtala at den 19. oktober 1997 fekk islendingane den fyrste kyrkjelyden i Noreg. Då vart Séra Sigrun Oskarsdottir innsett i prestegjengen i den amerikanske kyrkja i Oslo. Den amerikanske kyrkjelyden låner ut kyrkja si til islendingane two sundagar i månaden.

Biskop Andreas Aarflot tala på opningi og ynskte islendingane velkommen millom dei nordiske kyrkjelydane i Oslo. Der er både ein svensk og ein finsk kyrkjelyd. Løni fær Sigrun Oskarsdottir av ein kyrkjeskatt som vert svara av 4600 islendingar i Noreg.

Séra Sigrun Oskarsdottir hev teolo-

giutdaning frå Island og kom til Noreg då ho tok etterutdanning i sjælesorg. Då lika huslyden seg so godt at dei vart verande i landet. Leidaren i soknerådet i den islenske kyrkjelyden i Oslo, Thorhallur Gudmundsson, seger at det var norske sjømannskyrkjer i utlandet som var mynster for islendingane i Oslo. Prosten Jon Dælbu Hrobartsson i Reykjavik gjorde den høgtidelege innsetjingi av Sigrun Oskarsdottir på vegner av den islenske biskopen Olafur Skulason.

Den islenske kyrkjelyden vart skipa i desember 1996. I den amerikanske kyrkja skal det vera islensk høgmessa og barnegudsteneste two sundagar i månaden; den tridje sundagen skal Séra Sigrun Oskarsdottir halda islensk gudsteneste i anten Tromsø, Trondheim, Bergen, Stavanger eller Kristiansand.

Merk at ordet *séra* er ein islensk titel på prestar og pastorar.

Ein liten attpåsleng: Det ser ut til at islensk kyrkjetenesta er betre tilskipa med fleire faste messor enn den høgnorske! I påskehelgi 1998 fanst det snaudt *ei* nynorsk høgmessa i eteren – trass i at kring tridjeparten av kyrkjene hev nynorsk ritual! Nynorsk salmebok er, veit me, fyrebils eit fortidsminne i kyrkjeleg hopeheng.

## Tilskrifter

### Vestmannen

Bladstyrar Jostein Krokvik  
6143 Fiskåbygd  
Telefon 70 02 14 29

### Vestmannalaget

Formann Leidolv Hundvin  
Lillehatten 242, 5033 Fyllingsdalen  
Telefon 55 15 37 32

### Ivar Aasen-sambandet

Formann Bjørn Tormod Ringdal  
Løvåsbakken 22, 5033 Fyllingsdalen

### Vestlandske Mållag

Formann Lars Bjarne Narøy  
Eliasmarki 14, 5034 Y LaksevågP  
Telefon 55 34 33 77

### Norrønalaget Bragr

Formann Lars Bjarne Marøy  
Tilskrift som Vestlandske Mållag

### Målungsdomslaget

Prikken yver i-en  
Formann Bjørn Tormod Ringdal  
Løvåsbakken 22, 5033 Fyllingsdalen

### Norsk Bokreidingslag

Postbok 684, 5001 Bergen

Telefon 55 31 66 29

### Høgnorskringen

ved Håvard Tangen  
Grensa 8, 0159 Oslo  
Telefon 22 33 68 10

### Norsk Målungdom

Nordahl Bruns gt. 22, 0165 Oslo  
Telefon 22 36 40 43

### Noregs Mållag

Kirkegata 32, 0105 Oslo  
Telefon 22 47 71 00 / Faks 22 47 71 01

## IvarAasen-sambandet

*Ivar Aasen-sambandet arbeider for måldyrking og målreising. Sambandet krev fulle rettar for nynorsk i Noreg, og innanfor nynorsken krev me fulle rettar for i-målet som Ivar Aasen valde.*

Sambandet tevar ikkje med resten av norsk målrørsla, men hev ei sergjering i rørsla. I Sambandet kan både lag og einskidlemer vera med, og me ser gjerne at du er med både i mållag der du bur og beinveges i Sambandet. Skriv deg inn!

*Årspengar for beinveges innmelde kr. 50,-.*

Innmelding til kassastyraren:  
*Ivar Aasen-sambandet v/Torolv Hustad*

*Elvenesvegen 10 C*

*5050 Nesttun*

*Postgiro 0814 20 27 209*

## Skule i Troms med mange målelevar

I meir enn 10 år hev det vore nynorsk alternativ på Olsborg skule, ser me i klypp frå *Nordlys* som Nils-Aksel Mjøs sende til Vestmannen. Um nynorskupplærings i Nord-Noreg ålmement stend veik, er Olsborg eit undantak. Her er nynorskklassor på alle klassessteg. Bladet hev tala med lærar Mari Nymo Trulsen, klasesysterar for 3. klassa 3b, og der er det ikkje mindre enn 18 elevar med nynorsk hovudmål – av 35 elevar samla.

Elevane fær alle lærebøkene sine på nynorsk fram til ungdomsskulen, då dei sjølve vel hovudmål vidare. Mange vel då bokmål til hovudmål, men alle er i den stoda at dei meistrar både nynorsk og bokmål. Bokmål fær dei inn gjennom påverknad i avisor, fjerrsyn og anna utanfor klasseromet. Komande skuleår vert det 32 fyrsteklassingar på Olsborg skule, og då trengst det i alle høve klasedeling sidan elevtalet er meir enn 28 som er grensa. Men 13 foreldre hev alt valt nynorsk for borni sine.

Ei mor til nynorskelever på Olsborg seger at nynorsk hev vore bruka til brekkstong for klasedeling. Men likevel fær kommunen att kostnaden, sidan det trengst mindre til spesialupplærings. Og grunnlaget under den store nynorskprosenten på Olsborg er ekte vilje og ynske um at borni skal ha eit mål som ligg nærrare det deglege målføret. No fylgjer Fagerlidal skule etter med eit par nynorskklassor, seger klasesysterar Mari Nymo Trulsen.

Tidlegare vart nynorsk innført i fyrsteklassa, men frå 1997/98 (6-åringane) vert klasedeling etter målvål først innført i andreklassa, skriv *Nordlys*.

## Høgnorskringen

Høgnorskringen er ein landsdekkjande ring som vil reisa nynorsk i sitt "beste lag" (Aasen). I høgnorsknamnet ligg programmet. Open for alle som er samde i grunntanken. Ringen er med i Ivar Aasen-sambandet. Årspengar kr 50,-.

Skriv til:

**Høgnoskringen**  
v/ Håvard G. Tangen  
Grensa 8  
0159 Oslo  
Telefon 22 33 68 10

## Årsmøte i Vestmannalaget

Vestmannalaget hev halde årsmøte på Kafe Gullsken, styrt av formannen Leidulf Hundvin, Ved opningi heldt Ludv. Jerald minnetale yver skodeepelar og teatersjef Anne Gullestad, som var med i laget og i Norrønalaget Bragr til ho no gjekk burt. Ho var ein institusjon, og ei ukrynd teaterdronning.

Åresmelding og rekneskap fortalde um eit godt arbeidsår, og Leidulf Hundvin vart attvald til formann. Ogsø til stjorni var det attval, alt samråystes: Bjarne Storheim, Lars Bjarne Marøy, Finn Vabø og Bjørn Tormod Ringdal. Varamenn vart Sissel Anny Hjelmtveit, Olav Bakken og Trygve Lande.

Rådmenn til Bygdelagsnemndi vart Ludv. Jerald. Finn Vabø og Lars Bjarne Marøy, rådmenn i Det norrøne GrønlandsLAGET: Arne Holm, Ludv. Jerald og Leidulf Hundvin. I Kyrkjensemndi: Ellen Vabø. Ettersynsmenn: John Marhaug og Torolv Hustad. Marhaug er ettersynsmann for Vestmannen-rekneskapen. Bladstjorn for Tuftekallen: Eigil Lehmann, Gunnar Gilberg, Lars Bjarne Marøy. Sveinung Ones, Nils-Aksel Mjøs og Leidulf Hundvin. Fanevakter: Jon Askeland og Halldor Slettebø.

### Best! Mest! Størst! om Ivar Aasen

- \* Mål og Makt er tidsskriftet åt Studentmållaget i Oslo
- \* Mål og Makt er det leiane målteoretiske tidsskriftet i målrørsla
- \* Mål og Makt kjem med 4 nummer i året og kostar 90,- kr. i 1996
- \* Nr 1-2/96 har kome, med over 20 artiklar om Ivar Aasen og målreisinga. Artiklane er prenta innleiingar frå Ivar Aasen-konfertil NMU i Bergen i januar.

Artiklar av m.a.: John Hutchinson, Kjell Venås, Jostein Nærbovik, Karin Moe, Ola Breivega, Olav Randen

- Send meg M&M nr. 3/95 **Det nynorske bibelmålet**, 25,-  
 Send meg M&M nr. 4/95 **Hegemonisk nasjonalisme Postmaterialisme. Ordbøker** 25,-  
 Send meg M&M nr. 1/2-96 **Ivar Aasen konferansen 1996** 60,-  
 Eg tingar 1996-årgangen for 90 kr.

NAMN: .....

ADRESSE: .....

POSTNR: ..... STAD: .....

Send til Mål og Makt, Nordahl Bruns gt. 22, 0165 Oslo  
Tlf. 22 36 40 43 Faks: 22 36 40 68

**DAG OG TID**

Pilestredet 8  
0180 OSLO  
Tlf. 22 33 00 97  
Fakx 22 41 42 10  
E-post: dagogtid@sn.no

**Verdas einaste  
riksavis på  
nynorsk**

## Two fyremæle til Ludvig Jerald

På 90-årshøgtida i Vestmannalaget for Ludvig Jerald vart det lese two fyremæle eller prologar - ein av Nils Haukås og ein av Ingi Toftatun. Vestmannen prentar dei båe.

### Prolog til 90-årsdagen åt Ludvig Jerald



Ludvig Abrahamsson - han er  
så fegin  
hugheil og høvisk, heimevaksen  
i Kvinesdal  
- no fer han ut i verda "så fegin" -  
og til Bjørgvin kom ungmennet  
frå Kvinesdal!

Ludvig Abrahamsson, han vart  
verande i Bergen  
- Bergen er "noko for seg sjølv"  
i Noreg -  
hanseatisk lynne og danisme  
lever i Bergen,  
Alrekstad og Bjørgvin hev  
heimfeste i Noreg.

Ludvig Abrahamsson strevde  
seg opp i fjellvegin,  
og penneføre hjå honom med  
øseferd i Bergen,  
med sin penn han peikte  
på "beine vegin"  
- dei bryr seg lite om morsmål  
i Bergen?

Ludvig Abrahamsson hev  
penneføre til holmgang,  
gamle Ludvig han kvesste  
enno penn i Bjørgvin,  
- og kan sjå igjennom mange  
slags holmgang, -  
og kan sjå Snorre Sturluson  
på sin plass i Bjørgvin.

Ingi Toftatun

### Prolog til 90-årsdagen åt Ludvig Jerald

Når Vestmenn samlast til gjestelag  
då vert 'kje timar dryge,  
med nevehelsing og fyredrag  
og mykje song til hyggje.  
For songen den hev berekraft  
og sveiser gjester saman,  
til alle møti den inn er lagt  
og gjev oss mykje gaman.

Men denne dag lyt me kveda høgt  
ein frægdarmann me hyller,  
og åri hans hev gjenge snøgt  
når no han 90 fyller.  
Og Ludvig det er dagsens namn,  
og Jerald varemerke,  
han Aasenlina tek i fang,  
der hev han røter sterke.

For Aasenmål er hans fedrearv,  
han godtek ingi blanding.  
Den lærdom er frå tid som kvarv  
- for han ei livsens sanning.  
Han difor vart ein "ordets" mann  
med heilnorsk i kvar line  
hjå sume lokka det gleda fram  
hjå andre traut det sinne.

Ja, Ola Nordmann er underleg,  
sitt vakre i-mål vraka,  
men gamalt hus, eller roten vegg,  
det vil han varetaka.  
Vår Jerald står på fedregrunn  
det er ein skatt å verja,  
han auser av sin Urdarbrunn  
når likesæla herja.

Me endå hyser ei framtidsvon,  
ein dag vil folket vakna,  
og høyra Seippels fagerdom  
som mange no hev sakna.  
Du åtte denne venleikssans  
som ikkje alle skyna,  
på dagen din med blomekrans  
me beste takk vil syna.

Nils Haukås

## **Stjorn** bør koma i ny utgåva

Årsmøtet i Vestmannalaget vedtok samrøystes ei fyreteljing til mållag og kristelege skipnader um å arbeida for at det gamalnorske bibelverket *Stjorn* kan koma i ny utgåva, og i umsetjing til høgnorsk. Stjorn er ei samling tekster frå Det gamle testamentet, og ei sentral bok i kristeleg norskdomsarbeid. Alexander Seippel og Ivar Aasen hadde Stjorn til fyrebilete då det norske bibelmålet skulde grunnleggjast. Det er meir enn 100 år sidan Stjorn kom ut sist, og ei revidert utgåva, til høgnorsk, er no i emning. Den utgåva bør koma snarast, heiter det i vedtaket frå Vestmanna-laget.

## **Tre**

### I

*Tre i skogen  
gjer ingenting for føda.  
Likevel  
vert dei fødde.  
Menneskjet kavar  
fånyttes  
for si føde.*

### II

*Spør trei um  
livsens meinig?  
Dei stend rolege  
og kviler seg  
store og ranke  
ordlause.*

### III

*Kva er føda  
for treet?  
Berre vatn.  
Av vatn  
kjem liv i treet.  
Livsens tre.*

Eyvind A. Dalseth

## **Verdfulle bøker**

### Ny 1998:

**Ivar Aasen: Målsamlingar frå Trondhjem og Tromsø Stifter – Red. Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset.**

Hefta kr 230,-.

**Jarle Bondevik, Oddvar Nes, red.: Ivar Aasen-studiar I**

Utgreidingar av Jarle Bondevik, Bjarne Ulvestad og Andrew Robert Linn. Hefta kr 230,-.

### Tidlegare år:

**Ivar Aasen: Målsamlingar frå Christiansands og Agershuus Stifter.**

Etterleivde Aasen-arbeid Hefta kr 240,-.

**Alv Askeland: Folkesuvereniteten, Stortinget og Grunnlovi.** Frisk essay-samling på godt mål um grunnleggjande spørsmål for norsk folkestyre og sjølvstende. Hefta kr 135,-.

**Arne Garborg: Ivar Aasen.** Ved Trygve Lande. Miniformat. Kr 95,-.

**Jostein Krokvik: Ivar Aasen – diktar og granskars, sosial frigjerar og nasjonal målreisar.**

Bilete ved Jo Gjerstad. 272 sidor. I band kr 250,-.

**Jostein Krokvik: Norskrott skriftmåls store fall.** Utgreiding um det nynorske atterslaget i etterkrigstidi. Hefta kr 130,-.

**Jostein Krokvik: Ny Hungrvekja og Jan Prahl.** Hefta kr 160,-.

**Jostein Krokvik: Mål og vanmæle.** Soga um det offentlege målet. Hefta kr 160,-.

**Jostein Krokvik: Kjettarord um norasmålkymi.** Hefta kr 24,-.

**Sigurd Sandvik: Skriv betre norsk.** Rettleiding i målbruk. Hefta kr 115,-.

**Sigurd Sandvik: Suldalsmålet II.** Ny i samling ord og ordlag frå Suldal. Hefta kr 100,-. **Suldalsmålet I og II** samla for kr 200,-.

**Ivar Aasen: Norsk Maalbunad.** Norske ord etter umgrip og tyding. I band kr 80,-; hefta kr 60,-.

**Ivar Aasen: Målsamlingar frå Bergens Stift** ved Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. Aasen-manuskript um målet i Sogn, Nordhordland, Voss, Hardanger og Sunnhordland. Med upplysande tillegg og ei ordbok. Kr. 230,-.

**Ivar Aasen: Målsamlingar frå Sunnmøre.** Red. Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. I band kr 250,-; hefta kr 200,-.

**Ivar Aasen: Sunnmørsgrammatikkane.** Red. Jarle Bondevik, Oddvar Nes, Terje Aarset. I band kr 200,-; hefta kr 180,-.

**Gustav Indrebø: Norsk Målsoga.** Det grunnleggjande målsogeverket. I band kr 350,-.

**Gustav Indrebø: Kva er målreising.** Utvalde artiklar. Hefta kr 50,-.

**Gustav Indrebø: På norsk grunn.** Hefta kr 125,-.

**Inger Indrebø Eidissen: Gustav Indrebø. Ei livsskildring.**

Skildra frå nært hald. I band kr 230,-.

**Nikolaus Gjelsvik: Von og veg.** Gjelsviks høgskatta ervebrev um norsk malføring. I band kr 60,-.

**Severin Eskeland: Framandordbok.** Einaste nynorske. I band kr 115,-.

**Severin Eskeland: Ei minnebok.** I band kr 50,-.

**Egil Lehmann: Reise det som velt er.** Hefta kr 115,-.

**Egil Lehmann: Færøysk-norsk ordbok.** I band kr. 150,-.

Hannaas, Clausen, Jerdal: Vestmannalaget 110 år. I band kr 200,-.

 **Norsk Bokreidingslag**

Postboks 684 – 5001 Bergen

Tlf. 55 31 66 29 Faks: 55 32 03 56 Postgiro 0809 3918844

## KOMMISJONÆRPOST – 5 blad Vestmannen

Til Studentmållaget i Bergen  
Olav Kyrrøsgt. 53  
5015 BERGEN

ISSN 0800-8647

C-BLAD

RETURTILSKRIFT:  
Vestmannen  
6143 Fiskåbygd

### Getsemane i Jølster



læresveinanesov, soldatar med Judas i brodden nærmar seg i myrkret – og ved bekken vaker Jølstrajgenta saman med den bedande Kristus. Biletet er eit av siste arbeidi til Astrup. (Bygt på det Jølstrapresten Gudtorm Kallhovd hev skrive).

Frå Nils-Aksel Mjøs kom sendande påskenummeret av "Johannes og St. Jakobs Menighetsblad", Bergen. På framsida finn me foto av eit Getsemanebilete av Nicolai Astrup (1880-1928) som heng i Bergen Billedgalleri. Biletet frå Getsamane er knytt til Jølster-landskap, slik det er med dei beste kunstverki til Astrup. Måneskinet er kaldt yver dei audslege nausti ved vatnet og yver hagen som er prestegardshagen i Jølster. Butanfor ligg Golgata, skallehaugen,

### *Fridomsflokkane sigra på Færøyane*

Valet 30. april på Færøyane gav ovstør framang for republikanarane – den sosialistiske Tjódveldisflokkurin – som vil ha full lausriving frå Danmark. Tjódveldisflokkurin vart største partiet på øyriket og fekk 23,6 % av røystene. Deretter kjem sosialdemokratane med kring 22 %, dei vil òg brigda på tilknytnaden til Danmark. Borgarlege parti som vil løysa på bandi fekk kring 23 %, og i det nye lagtinget vil two av tri tingmenn gjera slutt på den ufrie stoda til Færøyane. Tilhøvet til Danmark vert aldri det same som tidlegare for Færøyane, sa ein norsk kommentator i NRK-radio.



### Godt sagt um vondskap:

Ein fær no høyra so mange  
Grillor.

Dei døma Folk etter Klædefillor.  
Er Kufta gamal, og Kroppen grå,  
so skal ein vandt nokon Vyrdnad  
få.

*Ivar Aasen (1813-1896) i Symra.*

### Sluttordet

Uppskrifti på endelaus  
vankunna er å vera vel-  
nøgd med meiningsane og  
kunnskapane sine.

*Elbert Hubbard (1859-  
1915), amerikansk for-  
fattar.*

## Snakk med oss om Plassering

Vi gir deg betre råd!

**KREDITKASSEN**

HER FINN DU OSS I HORDALAND:

Arna - Bryggen - Fana - Fyllingsdalen - Landås - Rådhusplass - Åsane  
Askøy - Austervoll - Bømlø - Norhordaland - Os - Osterøy - Sotra